

**ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՅՈՒՄ
ՄԻՋՍԵՐՆԴԱՅԻՆ ԵՐԿԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ**

ՀԱՍԼԵՏ ՄԻՍՈՆՅԱՆ

Ժամանակակից աշխարհում, սոցիոմշակութային անվերջանալի փոխակերպումներին զուգահեռ, փոխվում են նաև մարդկանց պատկերացումներն ու համոզմունքները, վերակազմավորվում է մարդկանց արժեհամակարգը, ի հայտ են գալիս նորանոր մարտահրավերներ ու վերջիններիս դիմակայելու նոր՝ նախորդներից լիովին տարբերվող, հաճախ նաև բացասող առաջնահերթություններ: Սոցիալական համակարգերին մշակութային տրավմաներ հասցնող ակնթարթային փոփոխությունները, համաշխարհայնացման գործընթացների հետևանքով մշակույթների ու առհասարակ մարդկային կեցության ստանդարտացմանը տանող անխուսափելի հեռանկարը առանց ավելորդ ջանքերի տարրալուծում ու անէացնում են կոլեկտիվ ինքնության առանձնահատկությունները: Իրավիճակն ավելի է սրվում, երբ թատերաբեմում հայտնվում է ազգային ինքնության՝ ապագա սերունդներին ավանդելու հիմնահարցը, հանգամանք, որը ենթադրում է անցյալի փորձի որոշակի իմաստավորում, ներկայի յուրացում ու կայուն ապագայի կառուցարկում: Այսպիսի հանգամանքներում, երբ ինքնության շարունակականության խոսույթն առերեսվում է նման բարդությունների, միջսերնդային պատշաճ երկխոսությունը դառնում է սոցիալական համակարգերի կառուցողականության և կայունության երաշխիքներից:

Հոդվածում միջսերնդային հարաբերությունների համատեքստում վերլուծվում է ազգային ինքնության շարունակականության հիմնախնդիրը՝ անդրադառնալով անցյալի կենսափորձի ներառվածությանը պոստֆիզուրատիվ, կոֆիզուրատիվ և պրեֆիզուրատիվ մշակույթներում: Հիմնվելով վերոնշյալ մշակույթներում միջսերնդային փոխհարաբերությունների համարժեք մոդելների վրա՝ աշխատանքում անդրադարձ է կատարվում նաև ինքնության ուղղահայաց (ժամանակային) և հորիզոնական (տարածական) չափումներին: Քննարկվում են միջսերնդային համերաշխության, սերունդների միջև կառուցողական երկխոսության կարևորությունը, ինչպես նաև թեմային առնչվող որոշ գործնական օրինակներ:

Բանալի բառեր – *ազգային ինքնություն, միջսերնդային համերաշխություն, միջսերնդային երկխոսություն, ինքնության շարունակականություն, մշակութային տրավմաներ, պոստֆիզուրատիվ մշակույթ, կոֆիզուրատիվ մշակույթ, պրեֆիզուրատիվ մշակույթ*

Համաշխարհայնացման մերօրյա մարտահրավերների թռուրտում, երբ մարդը, թվում է, անվերջ դեգերում է ելքերի որոնման արատավոր շրջանում, ինքնության պահպանման, ինչպես նաև շարունակականության հարցերն ավելի օրակարգային են դառնում: Ինքնության

շարունակականության ապահովման ինչպիսի՞ ուղիների պիտի ապավինենք՝ ի վերջո նաև որոշարկելու և մտապահելու, թե սկզբունքների և մեխանիզմների բազմազանությունից որոնք են մեզ ձեռնտու: Խոսքն այս պարագայում ազգային ինքնության ու վերջինիս շարունակականության ապահովմանն ուղղված գործիքակազմի որոշարկման մասին է: Հավաքական ինքնությունը ներառում է ազգային հիշողությունն ու սոցիոմշակութային այն հենքը, որի վրա պիտի կառուցարկվի ապագան: Ազգային ինքնությունն արտացոլում է հանրայթի սոցիոմշակութային առանձնահատկությունները, հավաքական պատկերացումներն ու հոգեկերտվածքը: Ինքնության շարունակականության ապահովումը հենց ազգային կենսափորձի, ազգային կենսափիլիսոփայության ավանդումն է սերնդեսերունդ: Յուրաքանչյուր ազգի ինքնությանը վերաբերող մետապատումները ազգի պատմական անցյալի կենսական շերտն են: Դրանցում, իսկապես, ամփոփվում են ազգային կարծրատիպերը, ազգի տիպաբանական առանձնահատկությունները, ավանդույթներն ու ազգային մտածելակերպը, ծեսերն ու հավատալիքները, մշակութային և արժեքանական կողմնորոշիչները, աշխարհընկալման ու աշխարհայեցողության ուրույն գծերը:

Այս ամենի հետ մեկտեղ՝ կարևոր է հասկանալ՝ որտեղից ենք գալիս, ինքնութենական ինչպիսի անցյալ ենք ունեցել, ինչքանով է այն կապվում ներկային և տարածվում ապագայի վրա (արդյո՞ք ներկան և ապագայի տեսլականը կառուցվում են անցյալի հիման վրա): Մերօրյա մի շարք հասարակություններում նահանջ է նկատվում ազգային արմատներից: Մակայն մարդկության պատմությունը բազմիցս հանգել է այն փաստին, որ չի կարող կառուցարկվել ապահով ներկա ու կանխատեսվել կայուն ապագա առանց անցյալի յուրացման և ինքնաճանաչման: Ինքնաճանաչողությունը, հավաքական ինքնության պահպանումն ու շարունակականության ապահովումը, որպես կանոն, հիմնվում են անցյալի հետ կառուցողական երկխոսության վրա: Եթե չկա անցյալի հետ երկխոսություն, չկա նաև ապահով ներկայի և հուսալի ապագայի կառուցարկման ոչ մի հիմք: Խոսքն այստեղ հենց այն պատմական խորը շերտի մասին է, որն անհրաժեշտ է յուրաքանչյուր ազգի կենսունակության մակարդակի ապահովման և հեռանկարի հուսալիության՝ որպես շարժիչ ուժի գործառության համար: Ազգային ինքնության կառուցարկման, շարունակականության գործում անցյալի առկայությունը և դրա հետ պատշաճ երկխոսությունը հիմնային գործառույթ են կատարում՝ ամրապնդելով հանրայթների անվտանգությունն ու պաշտպանվածությունը: Մանավանդ մեր օրերում, երբ սոցիալ-տնտեսական, մշակութային, պատմական և քաղաքական մի շարք բեկումնային իրադարձություններ հանգեցրել են ինքնության (վերա)կառուցարկման, ինչպես նաև արդիականացման և փոփոխության խնդիրների, մարդիկ հայտնվել են փոփոխականների անձայրածիր հարթուր-

յան մեջ, որտեղ **միակ կոնստանտն արդեն ոչ թե ինքնությունը, այլ դրա կորստի վախն է:** Ընկրկելով սոցիոմշակութային հախուռն փոխակերպումների, արժեքների հարաբերականացման մարտադաշտում՝ մարդը ձախողում է ավանդապաշտության կողմից իր ուսերին դրված այն գլխավոր հրամայականը, ըստ որի՝ ազգային ինքնության (վերա)կառուցարկման, արդիականացման, շարունակականության ապահովման համար պետք է հիմնվել անցյալի պատմական շերտի վրա: Չնայած այն փաստին, որ մեր ազգը բազմիցս կարողացել է փյունիկի նման մոխիրներից հարություն առնել հենց պատմական անցյալում կուտակված մշակութային գանձարանի ճիշտ գործադրման շնորհիվ, այնուամենայնիվ մեր դեպքում ևս անցյալի հետ փոխհարաբերությունների կառուցողականության պակաս կա: Ինչ խոսք, պարադոքսալ է, երբ մի կողմից փորձում ենք անցյալի հետ կապող բոլոր կամուրջներն այրել (ինչպես, օրինակ, տեղի ունեցավ հեթանոսությունից քրիստոնեության անցնելու շրջանում), մյուս կողմից՝ ներկայի ու ապագայի համամասնության մեջ այնքան ենք անցյալի շերտն ամրակայում, այնքան ենք կառչում Վարդանի, Սամվելի, Արա Գեղեցիկի մետապատումներին ու ջանում կրկնել դրանք, որ դրանից գատ ամեն մի փոփոխություն կամ նորարարություն ընդունվում է որպես անցյալի բարբերին ու արժեքներին դեմ, որակվում որպես «հերետիկոսություն»՝ պարարտ հող ստեղծելով ինքնութենական, նաև սոցիալական համակարգի ճգնաժամի համար: Այս առիթով տեղին է նկատում Ս. Ջաքարյանը, որ նման հանգամանքներում «մեզ համար խնդիր է դառնում անցյալի հետ երկխոսության կազմակերպումն ու անցյալի հետ համամտածողության ձևավորման փորձառության ձեռքբերումը»¹: Ինքնութենական անցյալի ամենակարևոր գործառույթներից մեկը հանրույթին համախմբելն է: Հատկապես սահմանային իրավիճակներում համախմբվածությանը, համատեղ փոխգործունեությանը միտված քայլերն ավելի են ամրացնում հանրույթի ոգին, կոփում վերջինիս՝ որպես պայքարող հավաքականի: Սահմանային իրավիճակներում, երբ հանրույթի սոցիոմշակութային կյանքում տեղի են ունենում լուրջ փոփոխություններ, ինքնության համախմբող գործառույթը ձեռք է բերում ժամանակային որոշակիություն: Համախմբման ցուցիչն այսպիսի դեպքերում, որպես կանոն, ուղղվում է դեպի անցյալ, հետևապես կոչ է արվում համախմբվել ընդհանուր անցյալի շուրջը, որովհետև վերջինս այն պատմական ամբողջականությունն է, որն ի գորու է հանրույթին դուրս հանելու ճգնաժամային իրավիճակից: Այնուամենայնիվ պետք է նաև մտապահել, որ անընդհատ փոփոխվող արդի աշխարհում փոխվում ու վերաձևավորվում են նաև մարդկանց արժեքներն ու համոզմունքները, և ընդհանուր անցյալի շուրջը ստեղծված (**հաճախ կույր ու իռացիոնալ**) **համախմբվածությունը** ու առհասարակ **միայն անցյալի հիմքով առաջնորդվող ինք-**

¹ Ս. Ջաքարյան, Հայոց ինքնության հիմնահարցեր, ԵՊՀ հրատ., Եր., 2020, էջ 7:

նության շարունակականության որոշ սկզբունքներ կարող են ու պետք է զոհաբերվեն, որպեսզի ազգի կենսունակության ցուցիչն աշխատի նաև համընդհանուր ապագայի շուրջը համախմբվելու ուղղությամբ:

Առհասարակ միջսերնդային փոխհարաբերությունների տեսանկյունից ինքնության հարցի մասին խոսելիս կարող ենք գործ ունենալ ինքնության թե՛ ուղղահայաց (ժամանակային), թե՛ հորիզոնական (տարածական) չափումների հետ: Ուղղահայաց ինքնությունը կամ ուղղահայաց նույնականության հիման վրա ձևավորված ինքնությունն ամբողջանում է ազգային սովորույթների, ծեսերի, մետապատումների միջոցով, այն «դեպի ներս ուղղված, ասես «ներքին օգտագործման» համար նախատեսված կյանքի կազմակերպման ներազգային մշակույթ է»²: Հորիզոնական ինքնությունը համաժամանակային բնույթի և արյունակցական-ազգակցական կապերի հիման վրա կառուցարկվող ինքնություն է, որն ամբողջանում է միևնույն աշխարհագրական տարածքում գործող սոցիալական կապերի շնորհիվ: Միջսերնդային երկխոսության համատեքստում մեզ ավելի հոգեհարազատ է ուղղահայաց ինքնությունը, քանի որ այն դրսևորվում է պատմական հիշողության, պատմական ճակատագրի ու ազգին բնորոշ սոցիոմշակութային այլ որակների միջոցով: Ուղղահայաց ինքնությունը, ածանցվելով հանրույթի սոցիոմշակութային պատկանելությունից, ներկայացնում է ազգային հոգեկերտվածքը: Ու քանի որ ինքնության շարունակականությունն ասելով մեծ մասամբ նկատի ունենք ազգային դիմագծի պահպանման խնդիրը, հետևաբար ուղղահայաց ինքնության միջուկի շուրջ են հյուսվում միջսերնդային խոսույթում ծավալվող ինքնության մասին քննարկումները:

Արժեքների համահարթման ուղով շարժվող արդի աշխարհում ինքնության շարունակականության հիմնախնդիրն ավելի լուրջ խոչընդոտների է բխվում, երբ տարբեր սերունդների՝ ինքնության պահպանման ու շարունակականության օգտին ծառայեցվող հաճախ հակոտնյա կողմնորոշիչներն ու արժեքներն առերեսվում են: Հարց է առաջանում՝ ինչպե՞ս է առհասարակ հնարավոր սերունդների միջև կառուցողական երկխոսությունը, ու ի՞նչ մարտահրավերների առաջ է կանգնում ինքնության հիմնախնդիրը նմանօրինակ պայմաններում:

Գաղտնիք չէ, որ յուրաքանչյուր սերունդ ունի իրեն ներհատուկ իդեալներ և արժեքային կողմնորոշիչներ: Արժեքային և աշխարհայացքային տարբերությունները հաճախ հանգեցնում են տարբեր սերունդների միջև անհամաձայնությունների, որոնք էլ իրենց հերթին սոցիալական համակարգերի թուլացման ու կենսագործունեության ոչ բարվոք մակարդակ ունենալու պատճառ են դառնում: Վերոնշյալ անհամաձայնությունների կիզակետում ավանդույթների և նորարարություն-

² Է. Հարությունյան, Ազգային ինքնություն. «սերունդների աշխարհ» և «ժամանակակիցների աշխարհ» // «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Փիլիսոփայություն, Հոգեբանություն», № 2 (29), 2019, էջ 13:

ների հավասարակշռությանը վերաբերող խնդիրներն են, որոնք բխում են սերունդների՝ անցյալի, ներկայի ու ապագայի հանդեպ վերաբերմունքից: Որպես կանոն՝ ամեն մի նոր սերունդ, գալով ժամանակի սոցիոմշակութային թատերաբեմ, կա՛մ զարգացնում է այն, ինչ ստացել է նախորդ սերունդներից, կա՛մ մի կողմ թողնելով անցյալի փորձը՝ կառուցում է իրեն ավելի հոգեհարազատ սոցիոմշակութային միջավայր՝ հիմնվելով աշխարհըմբռնման սեփական առանձնահատկությունների և արժեքային այն նոր համակարգ վրա, որոնք բնորոշ չեն նախորդ սերնդին: Մոցիոլոգիական տեսանկյունից ամբողջացնելով պատկերը՝ հունգարացի սոցիոլոգ Մանհեյմը պնդում է, որ ավագ սերունդը կազմում է որոշակի սոցիալական համատեքստ, իսկ երիտասարդ սերունդը գալիս ու **թաքմ շփում (fresh contact)**³ է հաստատում դրա հետ: Նոր սերունդը փոքր-ինչ փոփոխում է սոցիալական համատեքստը՝ հարմարեցնելով իրեն: Ստացվում է, որ նոր սերունդները սոցիալական ու մշակութային փոփոխության և շարունակականության հնարավորություններ են բերում: Փոփոխության այս ցիկլը մատնանշում է մարդկային կյանքի ռիթմը, որի ժամանակ մշակութային գործընթացում հայտնվում են նոր մասնակիցներ (խոսքն այս պարագայում նոր սերունդների մասին է), և միաժամանակ անհետանում են հին մասնակիցները (ավագ սերունդը)⁴: Մերնդափոխության Մանհեյմի ներկայացրած պատկերը, սակայն, չի փակում այն բացերն ու չի լուծում այն խնդիրները, որոնք վերաբերում են միջսերնդային խաղաղ երկխոսության ու համագործակցային պայմանների ապահովմանը:

Վերջին տասնամյակներում արևմտյան աշխարհը սերունդների միջև արժեքային, աշխարհայացքային տարբերությունների մեկնության առնչությամբ կիրառում է **միջսերնդային համերաշխություն** եզրույթը: Սերունդների միջև սոցիալական համախմբվածության այս գաղափարի ուսումնասիրությունն ու հավուր պատշաճի իրագործումը ենթադրում են միջառարկայական մոտեցում, որը հնարավորություն է ընձեռում համատեղել խնդրին առնչվող մի շարք բնագավառների (փիլիսոփայություն, սոցիալական հոգեբանություն, սոցիոլոգիա, մարդաբանություն, տնտեսագիտություն և այլն) փորձառությունն ու մասնագիտական հմտությունը՝ տրամադրելով ավելի հարուստ, բազմազան ու բազմաբաղադրիչ հետազոտական արդյունքներ:

Միջսերնդային համերաշխությունը, ըստ էության, կառուցարկվում է հետևյալ սոցիոմշակութային առանցքների շուրջը.

- Ընդհանուր ինքնություն և/կամ շահեր ունեցող սոցիալական համակարգերում սոցիալ-տնտեսական զարգացման, կայունության,

³ Այս մասին ավելի մանրամասն տե՛ս **Mannheim K.**, The Problem of Generations, in Essays on The Sociology of Knowledge, ed. by Kecskemeti P., Routledge and Kegan Paul Ltd, London, 1952, էջ 292-312:

⁴ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 286-296:

դժբախտությունների հաղթահարման և կարողությունների զարգացման հնարավորության ընձեռում,

- Սոցիոմշակութային, քաղաքական, կրոնական արժեքների միջոցով մարդկանց համախմբում,
- Գիտելիքի և մշակույթի փոխանցում տարիքային բոլոր խմբերի միջև⁵:

Մերունդների միջև համախմբվածությունը հենց հիմքն է միջսերնդային երկխոսության, որը միտված է կայունության և կառուցողականության, քանի որ սոցիալական համակարգերի կենսունակության բարձրացման ու գործունեության բարելավման հնարավորություններն այսօր մեծապես կախված են նաև միջսերնդային արդյունավետ համագործակցությունից և պատշաճ հաղորդակցությունից: Արդեն իսկ պարզ է, որ սերունդների համերաշխությունը անասելի հսկայածավալ ջանքեր է պահանջում. ջանքեր, որոնք պետք է գործադրվեն ոչ թե ժամանակի միայն ինչ-որ կետում, այլ անընդհատորեն: Միջսերնդային համերաշխությունը ձևավորվում է անհատների, ժողովուրդների, պետությունների գործողությունների միասնության հիման վրա: Իսկ համերաշխության դրսևորման շնորհիվ առաջանում է սոցիալական ամբողջականություն⁶: Վերջինս նպաստում է հասարակության մեջ անհատների ապահովության, հուսալիության և անվտանգության զգացմանը:

Հայաստանում ՄԱԿ-ի Զարգացման ծրագրի շրջանակներում 2018-2019 թվականներին իրականացված «Մարդկային զարգացման զեկույց»-ի առաջարկություններում ևս միջսերնդային երկխոսության տեղական պատշաճ մոդելի և համապատասխան մեխանիզմների առաջադրմանն ու բարելավմանն ուղղված մարտավարական ծրագրերի և համակարգերի վերանայմանը, փոփոխմանը միտված քայլերին մեծ կարևորություն է տրվում. «Արդի իրականության մեջ արմատացած՝ ավագ սերնդի կողմից կրսուերին գիտելիքի փոխանցման մոդելը պետք է փոխարինել այնպիսի համակարգերով, որտեղ երկու, երեք, նույնիսկ չորս տարբեր սերունդներ կկարողանան իրենց կենսափորձը փոխանցել միմյանց և համատեղ նախագծեր իրականացնել, ինչի շնորհիվ հասարակության գործունեության օրակարգը և առաջնայնությունները կկառուցվեն ըստ միջսերնդային համաձայնության և ընդհանուր հետաքրքրության»⁷: Միջսերնդային համերաշխությունը լավագույնս իրականություն է դառնում այն սպասումների և պարտավորությունների համատեքստում, որոնք այս կամ այն կերպ վերաբերում են սերունդների միջև առկա տարածական-ժամանակային, պատմամշակութային առանձնահատկություններին ու, իհարկե,

⁵ Տե՛ս **Cruz-Saco M. A.**, Intergenerational Solidarity, in Cruz-Saco M. A., Zelenev S. (Eds.), Intergenerational Solidarity, Palgrave Macmillan, New York, 2010, էջ 9-10:

⁶ Տե՛ս **Полношкевич О. А.** Солидарность поколений, Изд. ИГУ, Иркутск, 2014, էջ 18-19:

⁷ «Մարդկային զարգացման զեկույց 2018/2019, Սպագա ունենալու իրավունքը. Հայաստանը վերափոխող երիտասարդությունը», https://www.undp.org/sites/g/files/zskgk6326/files/migration/am/NHDR-ARM_sans-foreword.pdf, այց 16.10.2022:

սերունդների հաջորդականությանը: Այստեղ հիմնական մտահոգությունը ժամանակի ընթացքում սերունդների հաջորդականության միջոցով հասարակական գիտակցության մեջ կարծրացած արժեքների շարունակականության և նորարարության միջև հավասարակշռության հասնելուն ուղղված բանակցություններն են:

Միջսերնդային համերաշխությունը, իհարկե, չի իրագործվում միայն անհատական մակարդակում. որոշում կայացնողները, քաղաքական առաջնորդները մեծապես կարող են նպաստել սերունդների միջև երկխոսության համապատասխան պայմանների ստեղծմանն ու պահպանմանը՝ միաժամանակ որդեգրելով և զարգացնելով այդ երկխոսության կառուցողականությանը միտված գործիքակազմ: Մեծ Բրիտանիայի թագուհի Եղիսաբեթ Երկրորդը, 2006-ի ամանորյա իր ելույթում ընդգծելով սերունդների միջև համերաշխության՝ որպես սոցիալական և մշակութային երևույթի կարևորությունը, նշում էր, որ ժամանակակից կյանքի ռիթմն իր ճնշումներով թուլացնում է սերունդների միջև ավանդական կապերը, ուստի միշտ կա երիտասարդների և մեծերի միջև իրական անջրպետի առաջանալու վտանգը, որը հիմնված է անձանոթության, անտեղյակության և թյուրիմացության վրա⁸: Ցավոք, այդ անջրպետն այսօր, առավել քան երբևէ, մտահոգող է, եթե հաշվի առնենք նաև, որ դրա առաջացումը խնդրահարույց է դարձնում ինքնության, դրա առանձնահատկությունները սերնդեսերունդ փոխանցելու գործընթացը: Կասկած անգամ չկա, որ թագուհու՝ միջսերնդային համախմբվածության կոչն այժմ՝ մոտ երկու տասնամյակ հետո, ավելի հրատապ ու արդիական է:

Սերունդների միջև պատշաճ հարաբերություններ հաստատելու և ամեն տեսակի խզումներն ու դրանց կործանարար արգասիքները նվազագույնի հասցնելու հարցով կարծես մտահոգված է նաև ՀՀ գործող կառավարությունը: Հայաստանի Հանրապետության կառավարության առաջարկած հանրային կառավարման բարեփոխումների մինչև 2030 թվականի ռազմավարության փաթեթը, ներկայացնելով ապագայի պետության տեսլականը ու դրան ուղղորդված ռազմավարական սկզբունքները, ներառում է կայունությունը՝ որպես ապագա սոցիալական համակարգի անօտարելի բնութագրիչ: Համակարգապահական կայունությունն այստեղ ևս ենթադրում է միջսերնդային համերաշխության երաշխավորում սոցիալ-տնտեսական, ինչպես նաև բնապահպանական պատասխանատվության հավասարակշռության միջոցով⁹: Իսկ

⁸ Տե՛ս **Butts D. M.**, Key Issues Uniting Generations, in Cruz-Saco M. A., Zelenev S. (Eds.), *Intergenerational Solidarity*, Palgrave Macmillan, New York, 2010, էջ 85: Որպես հիմնական աղբյուր տե՛ս **The New York Times**, Queen Urges Britons to Bridge the Generations, 2006, <https://www.nytimes.com/2006/12/26/world/europe/26queen.html>, այց՝ 25.10.2022:

⁹ Տե՛ս «Հայաստանի իրավական տեղեկատվական համակարգ, ՀՀ Կառավարության որոշումը՝ հանրային կառավարման բարեփոխումների ռազմավարությունը, 2022-2024 թվականների ճանապարհային քարտեզը և արդյունքային շրջանակը, ռազմավարության իրականացման հսկողությունն ու համակարգումն ապահովող անձանց ցանկը հաստատելու մասին», <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docID=162791>, այց՝ 25.10.2022:

հանրային քաղաքականությունը ու վերջինս կառուցարկող սկզբունքներն ու գործիքները ենթադրաբար **պետք է բացառեն սերունդների միջև ցանկացած խզում**: Հաշվի առնելով մեր պատմական ու նաև առօրեական փորձը՝ քաջ գիտակցում ենք, որ թղթի վրա գրվածը մի բան է, իսկ գործնականում այն իրականացնելը՝ հաճախ մեկ այլ բան: Ինչևէ, պետական մակարդակով ռազմավարական նման նպատակակետ ունենալն արդեն իսկ հուսադրող է:

Անկախ ամեն ինչից՝ դժվար է պատկերացնել անցյալի, ներկայի ու ապագայի փոխհարաբերություններում ինքնության «ճամփորդությունը»․ սերունդների երկխոսության անվերջանալի ու խճճված կծիկը բացվում է՝ մտածելու տեղիք տալով այն մասին, թե վերջիվերջո ինչ համամասնությամբ պետք է անցյալը, ներկան ու ապագան ներառված լինեն ինքնության շարունակականության սկզբունքների ու մեխանիզմների ընտրության հարցում: Արևմտյան գրականության մեջ վերոնշյալ հիմնահարցը, որպես կանոն, կապում են **պարտավորության** (commitment) հետ: Մի թե անցյալի փորձը, վերջինիս նույնկերպ կիրառության պարտավորությունն այսօրվա հասարակության բարվոք գործարկման համար անհրաժեշտ նախապայման է: Մերօրյա հետարդի իրականությունում ինքնության պահպանման ու վերջինիս կապվող որոշ պարտավորությունների այլընտրանքային տարբերակներ են պարբերաբար երևան գալիս: Դժվար է իրապես հասկանալ, թե այլընտրանքների բազմազանությունից որն է այն հենման կետը, որով պետք է առաջ շարժվել: Մյուս կողմից էլ մարդկային հասարակությունների անցյալի փորձի, ներկայի իրողությունների և նախանշվող ապագայի հարցերը վերջնական լուծումներ չեն ստանում: Ինչից է սկսվում և որտեղ է ավարտվում պարտավորությունների այն շրջանակը, որին ապավինելով՝ կարող ենք ապագա ստեղծել, որտեղ ինքնության շարունակականությունը կերաշխավորվի, որտեղ սերունդների միջև երկխոսության պատշաճ պայմաններ կստեղծվեն ու կպահպանվեն՝ միաժամանակ հավասարակշռելով անցյալի, ներկայի, ինչպես նաև ապագայի փոխհարաբերությունները:

Այս իմաստով ամերիկացի ազգագրագետ Մարգարետ Միդը տարբերակում է երեք տիպի մշակութային համակարգեր, որոնցից առաջինը **պոստֆիզուրատիվը**, մեծապես կարևորում է անցյալի փորձն ու հիմնվելով դրա վրա՝ փորձում է կառուցել ներկա սերնդի ապագան: Սա, կարելի է ասել, այն մշակույթն է, որն այնքան էլ չի հանդուրժում փոփոխությունները․ դրանք այսպիսի հասարակություններում շատ աննկատ ու դանդաղ են կատարվում: «Ավագների անցյալը յուրաքանչյուր նոր սերնդի ապագան է․ նրանց (ավագների) կենսակերպն է ապահովում (նոր սերնդի) հիմնային ծրագիրը»¹⁰: Սա նաև ավանդույթների

¹⁰ Mead M., Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap, Natural History Press, New York, 1970, p. 1.

վրա հենվող հասարակություն է, որտեղ հասարակության հիմնական դերակատարների (ավագ սերնդի) կենսակերպն անփոփոխ/ավանդական է, ինքնությունը՝ նույնպես: Պոստֆիզուրատիվ հասարակությունները հիմնվում են ուղղահայաց ինքնության ու մշակույթի վրա, որտեղ ժամանակակիցները, որդեգրելով նախորդ սերունդների ավանդածը, իրենց կյանքն իմաստավորում են՝ համաձայնեցնելով նախնիների կենսաձևին: Թեև արևմտյան արդի հասարակություններին այնքան էլ բնորոշ չեն պոստֆիզուրատիվ մշակույթի տարրեր, սակայն մի շարք հասարակություններ կարծես փորձում են վերադառնալ դեպի ավանդական (նախնիներից ստացած) ինքնություն, որովհետև ավանդական ինքնությունն ինչ-որ առումով արդեն իսկ փորձված լինելով՝ հուսալի է թվում, իսկ վարքաձևերի ընտրության դիտանկյունից այն ավելի դյուրըմբռնելի ու նախընտրելի է դառնում: Ավանդապաշտական մտածողությունը, որպես կանոն, վարքի այլընտրանքային ձևեր չի փնտրում, ու այս փաստը ևս ստիպում է ավանդական հասարակություններին կառչած մնալ այն կենսակերպին, որը սերնդեսերունդ փոխանցվել է իրենց: Մյուս կողմից՝ կարևոր է նկատել նաև, որ բավականին հեշտ է անցյալի մետապատումները փոխառել ու սեփական կենսակերպը կադապարել դրանցով. չէ՞ որ այդ մետապատումներն ազգի անցյալի բեկումնային փուլերի ընթացքում հոգեկերտվածքում արդեն իսկ կարծրացած այն հենասյուներն են, որոնց միջոցով ու որոնց շուրջը հեշտությամբ կարելի է կառուցարկել և իմաստավորել ներկա սերնդի կյանքը: Մեր՝ հայերիս ինքնության կառուցարկման գործում դրոշակ դարձած մետապատումները (Մամվել, Արա Գեղեցիկ, Վարդան Մամիկոնյան և այլն) ասվածի լավագույն օրինակներն են, քանի որ «...ավելի հեշտ է սեփական կյանքն ընկալել ու իմաստավորել ըստ սյուժեի օրենքի և հերթական անգամ ապրել նախնիների ապրած «բարոյական հաղթանակների» բերկրանքը...»¹¹: Արդեն իսկ պարզ է, որ պոստֆիզուրատիվ մշակույթներն ունեն միջսերնդայնության յուրօրինակ բաղադրիչ, այն է՝ **պարտավորություն, ինչպես նաև ինչ-որ առումով կույր հակվածություն դեպի անցյալ**: Սա (ավագ սերնդի) կրկնվող ակնկալիքների և դրանց բավարարման ցիկլով գործառող մշակույթի շրջանաձև մոդել է, որտեղ անհատի ինքնությանը վերաբերող յուրաքանչյուր հարցի պատասխան, որպես կանոն, կանխորոշված է: Կենսակերպի կանխորոշվածության նման բարձր մակարդակը պայմանավորված է նաև այն փաստով, որ նոր սերունդն առանց կասկածների և հարցադրումների ընդունում է այն, ինչը պատրաստի և աներկբայորեն ընդունվում է շրջապատի, ինչպես նաև առհասարակ ավագ սերնդի կողմից: «Նման հանգամանքներում մշակութապես ձևայնացված և ներքնապես հաս-

¹¹ Է. **Հարությունյան**, Հուզական և հայեցողական կյանքի մշակույթ. հիմունքների բացահայտման պարադոքսը // «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Փիլիսոփայություն, Հոգեբանություն», № 3 (39), 2022, էջ 13:

տատուն վարքագծի քանակությունը, որը (երիտասարդ սերունդը) սովորում է, հսկայական է, և դրա միայն շատ փոքր մասն է գիտակցված»¹²,- նկատում է Միդը: Նման պայմաններում չգիտակցվածությունն ու անառարկելիությունը պոստֆիզուրատիվ մշակույթներին հաղորդում են կայունություն և շարունակականություն¹³: Սակայն սա բնավ չի նշանակում, թե միջսերնդային հարաբերությունները պոստֆիզուրատիվ մշակույթներում դյուրին ու անխոչընդոտ են: Որոշ սերունդներ կարող են ապստամբել՝ չուզենալով ենթարկվել նախնիների պատկերացումներին համապատասխանող կենսակերպի և վարքաձևի կանոններին ու մոդելներին: Ապստամբության հիմնական նպատակն է ավագ սերնդի վրա գտնվող ուժային սլաքը պտտել երիտասարդ սերնդի կողմը՝ վերջիններիս հռչակելով տվյալ հասարակության հիմնական դերակատարներ և որոշում կայացնողներ: Այդուհանդերձ, պոստֆիզուրատիվ մշակույթներում ապստամբության յուրաքանչյուր փորձ հիմնականում դատապարտված է ձախողման: Իրենց իսկ պոստֆիզուրատիվ մշակութային նախադրյալների բնույթից ելնելով՝ ապստամբող սերունդներն անկարող են ներկայի ինդիվիդուների լուծմանն ուղղված այլընտրանքային այնպիսի տարբերակներ առաջ քաշել, որոնք ավելի արդյունավետ ու նախընտրելի կլինեն, քան ավանդականը: Ուստի ապստամբությունները հասարակական գիտակցության մեջ ավելի են ամրապնդում այն մտայնությունը, որ գոյություն ունեցող ավանդական չափանիշներն անփոխարինելի ու հավիտենական են, իսկ ավագ սերնդի իշխանությունը՝ գերադասելի և ավելի հուսալի:

Որոշ հասարակություններում, որտեղ ժամանակակիցների վարքը գերակշռող մոդել է դառնում, տիրապետում է **կոֆիզուրատիվ** մշակույթը, որը, Միդի կարծիքով, առաջ է գալիս պոստֆիզուրատիվ մշակույթի աստիճանական քայքայման արդյունքում: Վերջինս վերաբերում է հասարակության սոցիոմշակութային, կրոնական, քաղաքական պատկերացումներին և առանձնահատկություններին ու դրանց փոխակերպմանը: Քաղաքակրթության զարգացումը, ռեսուրսների և տեղեկատվության հասանելիությունը և տեխնիկական առաջընթացը պարարտ հող են դառնում կոֆիզուրատիվ մշակույթի արմատավորման համար: Մարդկանց կենսակերպի և ինքնության նախկին՝ պոստֆիզուրատիվ մոդելը, որը կայունության ու ապահովության երաշխիք էր, աստիճանաբար կորցնում է հասարակության շրջանում իր գերակայությունը՝ այսպիսով զիջելով մշակույթի կոֆիզուրատիվ տեսակին, որն իր հերթին ենթադրում է ինքնության կառուցարկման և վարքային ձևերի փոփոխություն: Սոցիոմշակութային այսպիսի փոփոխություն-

¹² Mead M., նշվ. աշխ., էջ 21:

¹³ Այս իմաստով Միդը ինքն էլ նշում է, որ հարցեր առաջադրելու և գիտակից լինելու պակասը պոստֆիզուրատիվ մշակույթի պահպանման երկու հիմնական պայմաններն են: Այս մասին ավելի մանրամասն տե՛ս Mead M., նշվ. աշխ., էջ 21-23:

ների համատեքստում ավանդական ինքնության դերի նվազեցման հետևանքով հասարակությունը դառնում է խոցելի: Ստեղծվում է վթարային իրավիճակ, որտեղ մարդիկ այլևս չեն կարող առաջնորդվել նախորդ սերունդների կուտակած փորձով ու սոցիոմշակութային արժեքներով, որովհետև սոցիալական վթարի պայմաններում դրանք խոչընդոտում են նոր իրավիճակին հարմարվելը: Ինչպես գրում է Հաբերմասը, տեղի է ունենում **լեզիտիմացիայի ճգնաժամ**¹⁴, և նախկին մշակույթը կորցնում է վերջնական նպատակներին և արդյունքներին հասնելու համար իր ներքին գործիքներին ապավինելու կարողունակությունը: Եվ հետևապես՝ առաջանում է ճգնաժամային իրավիճակ, որտեղ կոլեկտիվ ինքնության փնտրտուքները ուղեկցվում են ապակողմնորոշվածության բարձր մակարդակով: Համընդհանուր խուճապի և անվստահության մթնոլորտում ի հայտ է գալիս մշակութային նոր մոդելի խիստ անհրաժեշտություն: Լեռն սոցիոլոգ Պ. Շտոմպկան, մանրամասնորեն վերլուծելով սոցիալական փոփոխությունների էությունը, սոցիոմշակութային կյանքի վրա նման ազդեցություն ունեցող սոցիալական փոփոխություններն անվանում է **մշակութային տրավմաներ**: Ընդ որում՝ տրավմատիկ համարվելու համար սոցիալական փոփոխությունը պետք է նշանավորվի որոշակի ժամանակային որակով (լինի հանկարծակի և արագ), ծավալային առումով լինի համապարփակ ու արմատական, ունենա առանձնահատուկ ծագում և ընկալվի որպես անսպասելի, ցնցող, ինչ-որ տեղ նաև զարհուրելի, անգամ՝ վանող¹⁵: 2018-ի հայկական «թավշյա հեղափոխություն»-ը կազմաքանդեց սոցիոմշակութային նախորդ դաշտը՝ փոխարենը պարտադրելով նոր մոդել: Հետհեղափոխական (հետտրավմատիկ) իրականությունում այլևս չեին գործում նախկինում ընդունված համընդհանուր արժեքներն ու նորմերը: Հիմնահատակ ցնցումից հետո ասես վերակազմավորվում էր հայերի բարոյահոգեբանական կողմնացույցը: Իրոք, ճշմարիտ է ասված, որ սոցիալական այսպիսի փոփոխությունների ժամանակ «համոզմունքները հերքվում են, հավատքը՝ քայքայվում, վստահությունը՝ խախտվում, խարզիման կործանվում է, կուռքերը՝ ընկնում»¹⁶. Իրողությունների շղթա, որը միևնույն ժամանակ ամփոփ ներկայացնում է 2020-ի 44-օրյա պատերազմից հետո հայաստանյան (մինչ օրս) հետտրավմատիկ մթնոլորտը: Սոցիոմշակութային, կրոնական, ազգային արժեքների աստիճանակարգային վերադասավորությունն ինքնին ձեռնոց է՝ նետված սոցիալական համակարգերի բնականոն գործունեության ճանապարհի անխոտորությանը, մանավանդ եթե հաշվի առնենք նաև այն հանգամանքը, որ կոֆիզուրատիվ մշակույթի գերիշխանության պայ-

¹⁴ Տե՛ս **Habermas J.**, *Legitimation Crisis*, Polity Press, Cambridge, 1988, էջ 68-74:

¹⁵ Տե՛ս **Sztompka P.**, *Cultural Trauma: The Other Face of Social Change*, *European Journal of Social Theory* 3(4), Thousand Oaks, 2000, էջ 449-466:

¹⁶ **Sztompka P.**, նշվ. աշխ., էջ 458:

մաններում տիրապետող և առաջնային են դառնում այնպիսի արժեքներ ու երևույթներ, ինչպիսիք են մշակույթի զանգվածայնացումը, գիտելիքի կարգավիճակի փոփոխությունը, մարդու օտարումը հասարակությունից ու անգամ ինքն իրենից (նույնը, ի դեպ, կարելի է պնդել նաև պրեֆիգուրատիվ մշակույթի մասին, որի մասին քիչ հետո): Ու բնավ զարմանալի չէ, որ իրադարձությունների նման ընթացքն ու զարգացումը էականորեն խզում են առաջացնում ու աստիճանաբար մասնատում են ավանդական¹⁷ արժեհամակարգը: Թե վերոնշյալ խզումներն ինչպես են նպաստում սոցիալական համակարգերի վթարային վիճակում հայտնվելուն, և ինչ ուղիներով են վերջիններս կարողանում դուրս գալ ճգնաժամային իրավիճակից, հարցի մյուս կողմն է: Այնուամենայնիվ պետք է նկատի ունենալ, որ հենց այս խզումների արդյունքում է մշակույթի մի տեսակից անցում կատարվում մյուս տեսակին (սա նաև պայմանավորված է, թե սոցիոմշակութային տրավմաների հակազդման ինչ մեթոդներ են գործի դրվում), որն այդ ժամանակահատվածում ավելի «ձեռնտու» է հասարակության անդամներին:

Վերադառնալով կոֆիգուրատիվ մշակույթներին՝ անհրաժեշտ է նկատել, որ իրականությունը այսպիսի մշակույթներում ներկան է, որտեղ սերունդների պարտավորությունն ուղղվում է ներկայում իրենց ժամանակակիցների վարքաձևերին ու կենսակերպի առանձնահատկություններին: Վարքի ձևերը կոֆիգուրատիվ մշակույթներում կամ այն մշակույթներում, որոնք ունեն կոֆիգուրատիվ տարրեր, այլևս մեծապես կախված չեն ավագ սերնդից: Այստեղ, կարելի է ասել, ստեղծվում է բազմազանության, հանդուրժողականության և ճկունության միջավայր, որտեղ երիտասարդ սերնդի, արմատապես տարբերվելով ավագ սերնդից, կարող է մշակել կենսակերպի նոր ոճեր՝ դարձնելով դրանք օրինակելի մոդելներ հասակակիցների շրջանում:

Այսօր մենք ապրում ենք այլ ժամանակներում: Մոցիոմշակութային փոխակերպումները ստեղծել են աշխարհի նոր՝ ավանդականին հիմքից հակադրվող պատկեր: Հետարդի մշակույթը, ունենալով ապակենտրոնությունն ու ապակառուցողականությունը որպես մեթոդաբանական գործիքակազմ, կարծես գլխավայր է շրջում մարդկային պատմության առանցքը՝ մարդկային միտքն ուղղորդելով մտածողության ուրիշ հորիզոններ: Ամեն բան ենթարկվում է ռեֆլեքսիվ վերանայման, սակայն ոչ թե ավանդական արժեքների, այլ արդյունավետության տեսանկյունից: Խորը ու անանց անդունդ է առաջանում հետարդիական մտքի և ավանդական հասարակության, վերջինիս կարծրատիպերի միջև: Հետարդիության փիլիսոփայությունն այսօր, կարելի է ասել, վերաձևավորել է աշխարհի պատկերը՝ առաջադրելով առաջ շարժվելու նոր մեխանիզմների համախումբ: Հասարակական մտքի այսպիսի ար-

---

¹⁷ Այս համատեքստում «ավանդական արժեհամակարգ» արտահայտության ներքո կարող ենք հասկանալ «պոստֆիգուրատիվ մշակույթ»:

մատական փոփոխությունների արդյունքում սերունդների միջև նոր տիպի խզում է առաջացել, որը մտածելու, ինչպես նաև մտահոգվելու տեղիք է տալիս:

Վերադառնալով մշակույթի տեսակների վերաբերյալ Մ. Միդի մտայնություններին ու միևնույն ժամանակ մտապահելով սերունդների միջև առկա խզումների՝ որպես սոցիոմշակութային հիմնախնդրի հույժ կարևորությունը՝ հարկ է անդրադառնալ նաև մշակույթի վերջին տարատեսակին, որը Միդն անվանում է **պրեֆիգուրատիվ**՝ մատնացույց անելով սերունդների միջև առկա անջրպետը: Պետք է նկատի ունենալ, սակայն, որ սերունդների միջև խզումը պրեֆիգուրատիվ մշակույթներում միայն երիտասարդ սերունդների օտարումը չէ. սա թե՛ երիտասարդ, թե՛ ավագ սերունդների օտարում է: «Մեկնաբանները մոռանում են, որ իրական հաղորդակցությունը երկխոսություն է,- գրում է Միդը,- և որ երկխոսության երկու կողմերն էլ չունեն բառապաշար»¹⁸: Միջսերնդային երկխոսության համար բարենպաստ հիմքեր ունենալու լավատեսական սպասումը, թվում է, հօդս է ցնդում: Պրեֆիգուրատիվ մշակույթում ծնողներն իրենք են սովորում երիտասարդ սերնդից: Այս պարագայում չկան ո՛չ նախնիների, ավագ սերնդի կողմից ուսուցանվող նարատիվները, ո՛չ ժամանակակիցների կողմից թելադրվող վարքի ձևերն ու աշխարհայացքային առանձնահատկությունները:

Մերօրյա անկայուն ու անընդհատ փոխակերպվող աշխարհում հեշտությամբ է արժեզրկվում հասարակական կյանքի կազմակերպման նախորդ սերունդների փորձը: Ուստի յուրաքանչյուր երիտասարդ սերունդ իր հերթին, ինչպես նշում էր Մանհեյմը, ջանում է փոփոխել սոցիոմշակութային համատեքստը՝ մշակելով կենսակերպի այնպիսի մոդել, որը բնորոշ կլինի թե՛ իր կենսաաշխարհին և թե՛ քաղաքակրթության զարգացման ժամանակի միտումներին: Պրեֆիգուրատիվ մշակույթներում մշտական փոփոխությունների անկայուն հոսքում մարդկանց սոցիալական գործունեության վրա ապագայի ազդեցությունն ավելի մեծ է, քան անցյալի և ներկայի: Պրեֆիգուրատիվ մշակույթի գերակայության պայմաններում իրականությունն ուղղորդված է դեպի ապագան, դեպի անորոշը, իսկ նորարարությունն ու անկանխատեսելիությունն ընդունվում են որպես նորմալ երևույթներ: Իրավացի է Միդը՝ նկատելով, որ սրանով «մտնում ենք մշակութային էվոլյուցիայի բուլորովին նոր փուլ»¹⁹: Նկարագրվող անորոշությունը ժամանակի, պատմության ռիզոմատիկ բազմակենտրոնության ու ճեղքվածության արգասիքն է, որին անխուսափելիորեն հանգում ենք մերօրյա ապակենտրոն իրականությունում: Այսպիսի պայմաններում մի շարք առանցքային հիմնախնդիրների հետ վերափմաստավորվում են նաև ինքնության և պարտավորության հիմնահարցերը: Բազմակարծության, արժեքային

¹⁸ Mead M., նշվ. աշխ., էջ 62:

¹⁹ Նույն տեղում, էջ 51:

կողմնորոշիչների և եզրագծերի մշուշային անտեսանելիության պայմաններում **ինքնության ընտրանքն այսօր վերաձել է երկրնտրանքից դեպի բազմընտրանքի**: Պյուրալիստական առանցքի վրա գործառոդ այսօրվա իրականությունն արմատախիլ է արել նախկինում գործող աշխարհի կարգն ու արմատավորել սեփականը: Հետարդիության խտություն անցյալի մետապատումներն այլևս անվերապահ հավատով ու վստահությամբ չեն ընդունվում, այլ ընդհակառակը՝ զրկվում են նախկինում իրենց բնորոշ համոզականությունից: Ինչպես նշում է Ժ. Ֆ. Լիոտարը հայտնի աշխատության առաջաբանում, հետարդիությունն անվստահություն է մետապատումների նկատմամբ²⁰: Եվ իրոք, այլևս հավատ չընծայելով անցյալի մետապատումներին՝ այսօրվա մարդն առաջնորդվում է լիովին այլ սկզբունքներով, որի արդյունքում ադոտ ու երերուն են դառնում այն հիմքերը, որոնց շուրջը հյուսվում է ինքնության և միջսերնդային համերաշխության խճանկարը:

Ինչպես արդեն պարզ դարձավ, համաշխարհայնացման և սոցիոմշակութային արմատական փոխակերպումների համատեքստում ինքնության շարունակականության հիմնախնդիրը մեծ խոչընդոտների է բախվում: Խնդիրն ավելի մեծ հնչեղություն է ստանում, երբ հաշվի ենք առնում տարբեր սերունդների՝ ինքնությանը վերաբերող ներհակ մոտեցումները, արժեքներն ու կողմնորոշիչները: Նման պայմաններում, հարկավ, անհրաժեշտ է քայլեր ձեռնարկել սերունդների միջև երկխոսություն ծավալելու, միջսերնդային համերաշխություն ապահովելու համար: Վերջինս հնարավորություն է տալիս նաև հասկանալու ինչ դերով և համամասնությամբ կարող են անցյալի փորձն ու ավանդույթները, ներկայի իրողություններն ու ապագայի նախանշվող տեսլականը ներառվել ինքնության կառուցարկման, արդիականացման գործընթացում: Այս իմաստով Մ. Միդի՝ պոստֆիզուրատիվ, կոֆիզուրատիվ և պրեֆիզուրատիվ մշակույթի տեսակների վերլուծությունը լայն հորիզոններ է բացում ինքնության, պարտավորվածության ու միջսերնդային հարաբերությունների միջև առկա աղերսները վեր հանելու և մանրամասն ուսումնասիրելու համար:

ГАМЛЕТ СИМОНЯН – Основная проблема преемственности идентичности в условиях межпоколенческого диалога. – В условиях бесконечных социокультурных трансформаций, происходящих в современном мире, меняются также представления и убеждения людей, перестраивается система ценностей людей, появляются новые вызовы и приоритеты для их решения, которые полностью отличаются от прежних, а зачастую и опровергают их. Мгновенные изменения, наносящие культурные травмы социальным системам, неизбежная перспектива, ведущая к стандартизации культур и человеческого существования в целом в результате процессов глобализации, растворяют и сводят на нет характеристики

---

²⁰ St' u **Lyotard J. F.**, The Postmodern Condition: A Report on Knowledge, Introduction, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1984:

коллективной идентичности без каких-либо дополнительных усилий. Ситуация обостряется, когда встаёт вопрос о передаче национальной идентичности будущим поколениям - обстоятельство, которое предполагает осмысление прошлого опыта, овладение настоящим и построение устойчивого будущего. В таких условиях, когда дискурс преемственности идентичности сталкивается с такими сложностями, правильный межпоколенческий диалог становится одной из гарантий конструктивности и устойчивости социальных систем.

В статье анализируется проблема преемственности национальной идентичности в контексте межпоколенческих отношений, говоря о включении прошлого жизненного опыта в постфигуративную, кофигуративную и префигуративную культуры. На основе эквивалентных моделей межпоколенческих отношений в вышеупомянутых культурах в работе рассматриваются также вертикальное (временное) и горизонтальное (пространственное) измерения идентичности. Обсуждается важность межпоколенческой солидарности, конструктивного диалога поколений, а также приводятся некоторые практические примеры, относящиеся к теме.

Ключевые слова: *национальная идентичность, межпоколенческая солидарность, межпоколенческий диалог, преемственность идентичности, культурные травмы, постфигуративная культура, кофигуративная культура, префигуративная культура*

HAMLET SIMONYAN – *The Problem of Continuity of Identity in the Context of Intergenerational Dialogue.* – With the endless socio-cultural transformations taking place in the modern world, people's notions and beliefs are also changing, people's value system is being reorganized, new challenges and new priorities to face them, completely different from the previous ones, and often negating, appear. Instantaneous changes that cause cultural traumas to social systems, the inevitable prospect resulting from globalization processes and leading to the standardization of cultures and generally human existence dissolve and eliminate the characteristics of collective identity without any extra effort. The situation becomes more intense when the issue of passing national identity on to future generations comes out; a circumstance that implies making sense of the past experience, mastering the present and building a sustainable future. In such circumstances, when the discourse of continuity of identity faces such complications, proper intergenerational dialogue becomes one of the guarantees of the constructivity and stability of social systems.

The article analyzes the problem of continuity of national identity in the context of intergenerational relations, referring to the inclusion of past life experiences in postfigurative, cofigurative and prefigurative cultures. Based on the equivalent models of intergenerational relationships in the above-mentioned cultures, the article also addresses the vertical (temporal) and horizontal (spatial) dimensions of identity. The importance of intergenerational solidarity and constructive dialogue between generations, as well as some practical examples related to the topic are discussed.

Key words: *national identity, intergenerational solidarity, intergenerational dialogue, continuity of identity, cultural traumas, postfigurative culture, cofigurative culture, prefigurative culture*